

PŘECHOD ZE STŘEDNÍ NA VYSOKOU ŠKOLU

DOPORUČENÍ PRO SYSTÉMOVÉ ZMĚNY A PRO VYSOKÉ ŠKOLY

Michaela Šmídová, Helena Šebková, Vladimír Roskovec, Josef Beneš

Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.

2020

ÚVOD

Následující doporučení byla vytvořena na konci řešení projektu **Studijní neúspěšnost s ohledem na přechod ze střední na vysokou školu (SNOP)**¹ a jsou, nikoliv výlučně, založena na jeho výsledcích. Protože téma neúspěšnosti studia není zdaleka výzkumnicky bílým místem a je i v českém prostředí dlouhodobě předmětem zájmu, považujeme za důležité zdůraznit i některé další zdroje informací, na které navazujeme. Jde především o publikaci Aleše Vlka a kol. (2017) **Studijní neúspěšnost na vysokých školách**, kterou považujeme za shrnující text k tomuto tématu, jak co se týká práce s kvantitativními daty, tak s „měkkými“ poznatky. Dalšími inspirativními prameny jsou přes kulturní, veřejně-politické a vzdělávací odlišnosti také zkušenosti z jiných zemích, které se podobně jako Česká republika snaží různými způsoby a přístupy vyrovnávat s danou situací.

Samozřejmě je potřeba zmínit také aktuálně platný **Strategický záměr MŠMT pro oblast vysokého školství 2021+**, který se problematikou neúspěšnosti i samotného přechodu do vysokoškolského studia zabývá² a není zároveň zdaleka první národní strategií, která tak činí.

V našich doporučeních budeme **akcentovat samotný proces přechodu** ze střední školy na vysokou školu a porozumění této etapě: to znamená **období ohraničenému rozhodnutím o studiu na VŠ a zkušeností prvního (a případně i druhého) semestru tohoto studia**. Při výzkumu jsme zohlednili perspektivy různých aktérů, zejména jsme reflektovali studenty 1. ročníků bakalářských studijních programů, jejich vysokoškolské pedagogy a také pedagogy na jejich bývalých středních školách. Přestože se výsledky projektu často shodují s předchozími mimo tento projekt, nutnost jejich opětovného potvrzení v sobě implicitně nese potřebnost situaci se i nadále věnovat, vysvětlovat ji a snažit se ji ovlivňovat. Ano, v mnoha směrech jde o opakující se poznatky a z nich plynoucí doporučení, ale zdá se, že dosavadní reakce na ně zatím nebyla plně dostačující.

Jak chápeme představovaná doporučení? V první řadě jde o upozornění na prozatím ne zcela využitě možnosti. Jde tedy hlavně o náměty, jak postupovat dále, a kdo by náměty měl/mohl aplikovat, tzn. čím je to zodpovědnost. Doporučení tedy nemusí nutně znamenat to samé jako (oficiální) opatření. Naše doporučení jsou rovněž výzvami k většímu či menšímu přehodnocení hodnotových východisek, se kterými jednotliví aktéři k tématu přistupují. To samo o sobě není jednoduchá operace, ale má smysl se o ni alespoň pokoušet. Součástí těchto doporučení jsou také příklady dobré praxe a náměty na inovace. A nakonec také „divoké karty“ (ne)úspěšnosti. Za divoké karty označujeme okolnosti, u nichž jsme si vědomi, že existují, ale jdou za mantinely našeho projektu. Je to něco, čím se můžeme

¹ Projekt č. TL01000219 podpořený Technologickou agenturou ČR, 3. výzva programu Éta.

² „Otázka profesní orientace navíc souvisí i s problémem studijní neúspěšnosti, jejíž míra v současnosti, zejména v bakalářském studiu, dosahuje neudržitelných hodnot. Většina studujících profesní relevanci od studia očekává, a pokud získají pocit, že nejsou jejich očekávání naplněna, často ztrácí motivaci a studia zanechávají. Posilování relevance studia tak, aby studujícím hned od prvního semestru studia nabízelo jasné (byť rozhodně ne uzavřené nebo úzce specializované) kariérní perspektivy, je tedy zároveň krokem ke zvýšení úspěšnosti studia. Velkým úkolem pro vysokoškolské vzdělávání je tedy nalézt správný poměr mezi dvěma principy – nácvikem praktických dovedností uplatnitelných v praxi bezprostředně po dokončení studia na jedné straně, a rozvojem obecnějších intelektuálních a sociálních kompetencí umožňujících absolventům v budoucnu reagovat na nové situace na trhu práce i ve společnosti na straně druhé.“ (MŠMT 2020: 18)

my nebo jiní výzkumníci zabývat v následujících letech. Prozatím ale platí, že je nedokážeme plně reflektovat výzkumně a pravděpodobně ani veřejně-politicky.

1. NADÁLE SI UJASŇOVAT METODOLOGII MĚŘENÍ (NE)ÚSPĚŠNOSTI PODLE STUDÍ A VĚNOVAT SE JEJÍ DEFINICI Z HLEDISKA INDIVIDUÁLNÍ (NE)ÚSPĚŠNOSTI STUDENTŮ

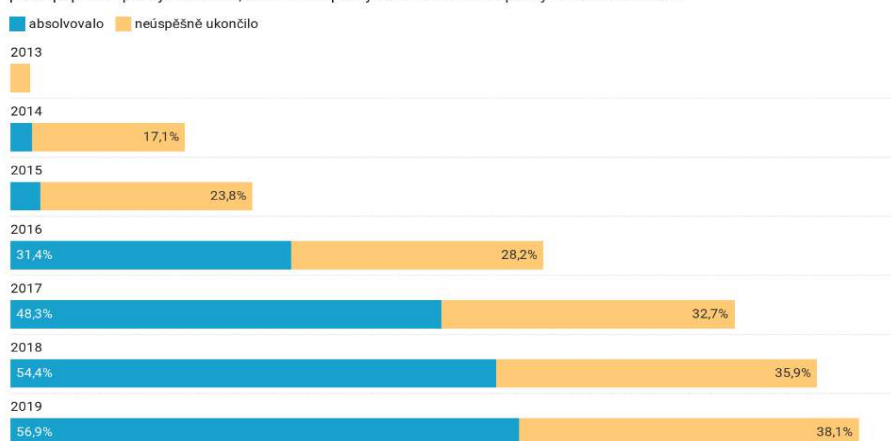
Metodologie měření (ne)úspěšnosti v českém prostředí existují (dostupné zde: <http://statis.msmt.cz/statistikyvs/prohlizece.aspx> a také <https://dropout.pef.czu.cz/Info.aspx>) a poskytují poměrně široké spektrum informací. Dobře zachycují studia v rámci celého systému i na jednotlivých vysokých školách a jejich průběh, absolvování nebo ukončení. Lze částečně sledovat také individuální studenty poprvé zapsané ve vztahu k roku tohoto prvního zápisu, absolvování studia i ukončení bez absolutoria v horizontu do dvou let po tomto ukončení.

Pro sledování úspěšnosti přechodu mezi střední a vysokou školou je důležitá zejména perspektiva studentů. Nejde jen o to sledovat např. transfer studentů mezi programy, ale také o otázku, zda po prvním ročníku neodcházejí ti, kteří se v prvních fázích studia hlavně rozhodovali pro jeden či více studijních programů, v nichž byl/a dotyčný/á zapsán/a. A také, kolik studujících, kteří v této fázi daný studijní program opouštějí, odchází ze studia *definitivně*.³ A jaká je přibližná proporce mezi těmito dvěma/třemi způsoby opuštění studijního programu, respektive studia? Tj. mezi přechodem do jiného studijního programu, výběrem jednoho z více studovaných studijních programů a definitivním opuštěním.

V následujících dvou grafech jsou ukázány dva z možných způsobů zobrazování úspěšnosti či neúspěšnosti.

Průběh studií (poprvé zapsaní studenti) započatých v roce 2013 (bakalářské studijní programy)

počet poprvé zapsaných: 73 193; kumulativní podíly absolventů a neúspěšných ukončení studia

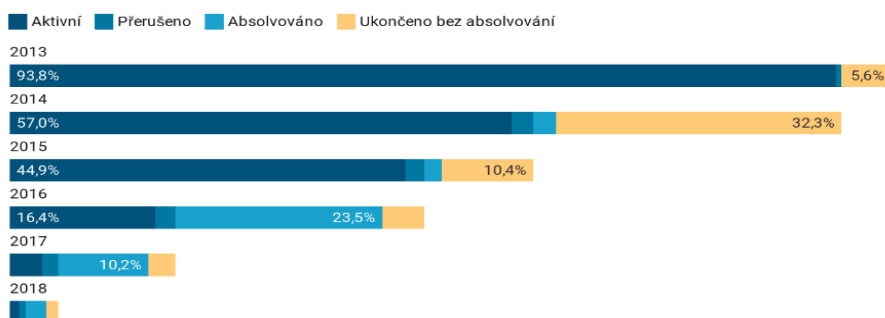

Graf: CSVŠ • Zdroj: MŠMT • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

³ Slovo definitivně v tomto případě znamená konkrétní časový úsek, např. 2 roky nebo 5 let

Počet studií zahájených v roce 2013 (bakalářské studijní programy)

celkový počet studií: 99 727

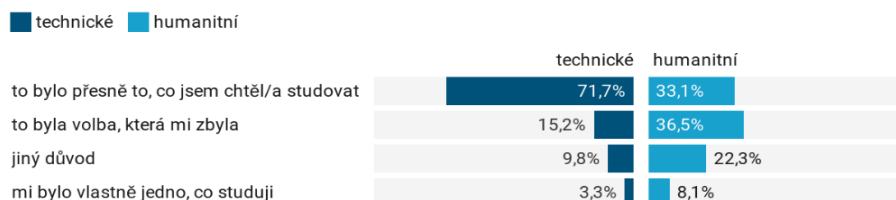
Graf: CSVŠ • Zdroj: PeF ČZU, MŠMT • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Zodpovědnost: MŠMT, CSVŠ

2. REALIZOVAT LONGITUDINÁLNÍ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÁ NA VZTAH MOTIVACE A NEÚSPĚŠNOSTI

Motivace studentů je proměnlivá, je jiná na začátku studia a jiná v jeho průběhu. Zcela jistě také souvisí s individuálním nastavením studentů. Je tedy nutné počítat s tím, že studenti jsou z hlediska motivace specificky nastavení, což se odráží jak mezi různými studijními programy, tak mezi fakultami. Dobře to ukazují oba grafy uvedené níže, které vycházejí z výsledků z našeho šetření mezi studenty dvou oborových směrů.

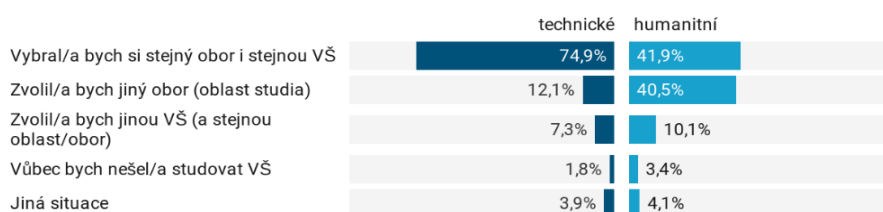
Začal/a jsem studovat tento obor (tj. studijní program v oblasti vzdělávání), protože..

Zdroj: CSVŠ • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Opakování volby studia

Odpovědi před koncem prvního semestru bakalářského studia

Zdroj: CSVŠ • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Při sledování studentů v našem šetření se ukazuje, že volba studia byla mnohem jistější u studentů technických fakult, zatímco u fakult humanitních šlo hlavně o nerozhodnost. V polovině prvního ročníku by volbu opakovalo v obou případech více studentů než těch, kteří věděli, že tento obor chtějí studovat. I z těchto odlišností plyne nutnost diferencovaného přístupu k řešení přechodu do vysokoškolského studia, nejlépe či ideálně na úrovni daného studijního programu, případně fakulty.

Znamenalo by to dlouhodobější sledování těch, kteří studium v daném studijním programu opustili na individuální úrovni a zjišťovat, co se s nimi dále děje. Například díky podobnému sledování víme, že v Dánsku bylo přijato nebo dokončilo jiný studijní program 44 % studentů z těch, kteří nedokončili konkrétní studijní program Matematiky začínající v roce 2006, a to po pěti letech od jejich odchodu z programu. Z rozhovorů s těmi studenty, kteří tento studijní program opustili během roku a půl vyplývá, že studenti vnímají svůj odchod jako něco, za co berou plnou zodpovědnost. **Jejich motivaci neodejít by však zvýšila intenzivnější komunikace s vyučujícími** a také změna pedagogického přístupu směrem k více induktivnímu způsobu výuky matematiky v prvním roce studia (Troelsen, Laursen, 2014).

Tento typ sledování zaměřený na motivaci by bylo možné dobře zakomponovat do institucionálních „tracking“ šetření: hned na vstupu do studia (tj. při přijímacím řízení) se ptát po motivačních prioritách a během prvního ročníku se dotazovat na spokojenost s volbou studia. Případnou důležitou doplňkovou indikací může být i informace, jestli student současně studuje i na jiné vysoké škole/jiný studijní program.

Zodpovědnost: Lze částečně provádět na systémové úrovni, ale nejúčinnější může být na institucionální úrovni, která dokáže reflektovat svá vnitřní specifika a potřeby.

3. ADMINISTRATIVNÍ DATA DOPLNIT ÚDAJI O VĚCNÝCH DŮVODECH OPUŠTĚNÍ DANÉHO PROGRAMU

Obecné ukazatele důvodů ukončení studia bez absolvování, které vyplývají z české legislativy (konkrétně zákon o vysokých školách, 111/1998 Sb., § 56, odst. 1), říkají, že naprostá většina studentů, kteří ukončí studium, jej ukončuje ze studijních důvodů. Když se podíváme specificky na studenty bakalářských studijních programů (viz graf níže), kteří studium opouštějí po/během prvního ročníku, je to naprosto stejný obrázek jen s tím rozdílem, že jejich absolutní počet je zdaleka nejvyšší. Jde ale o důvody akademické, jako je špatný výběr oboru, nezvládání zátěže apod.? Nebo spíše o osobní důvody? Tyto důvody neznáme dostatečně přesně.

Počet studií a jejich stav, důvody ukončení studia (bakalářská studia)

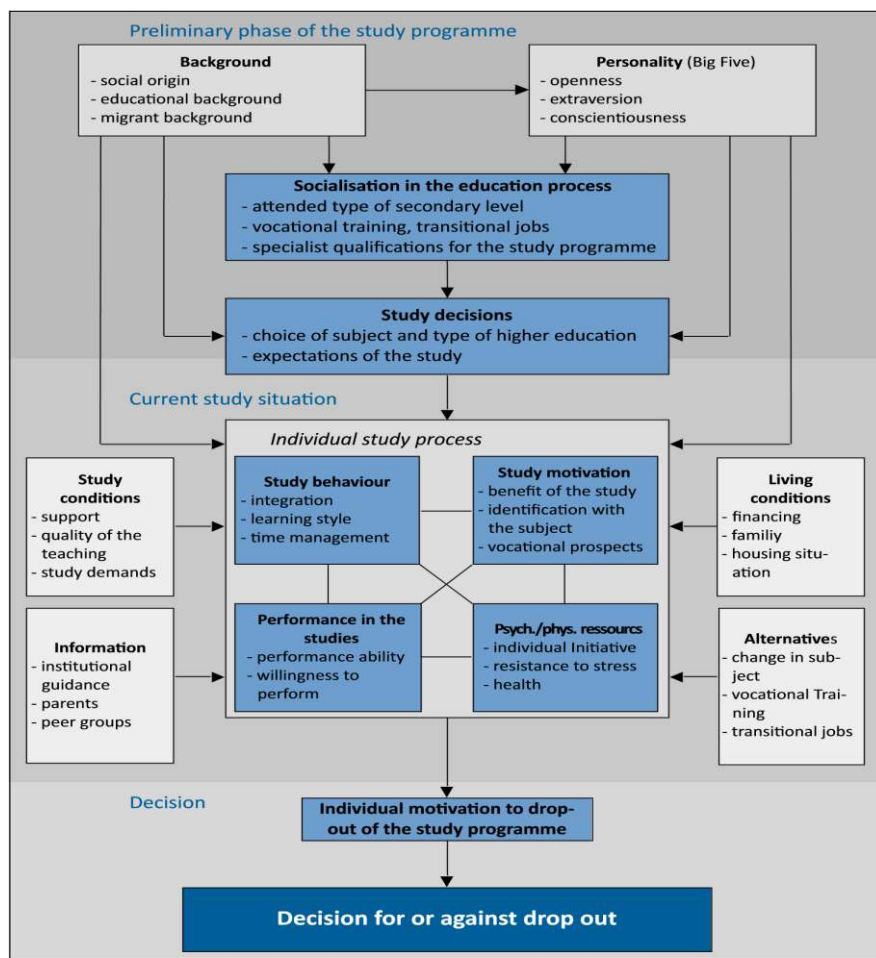
Počet studií: 99 179

	aktivní	přerušeno	absolováno	ukončeno bez absolvování	ze studijních důvodů	zánikem akreditace	z disciplinárních důvodů	úmrť	jinak
2013	93 548	574	18	5 579	4 882	1	11	7	678
2014	56 708	2 456	2 695	32 260	30 989	1	749	13	508
2015	44 688	2 161	1 950	10 365	9 510	37	115	5	698
2016	16 300	2 332	23 410	4 807	4 316	29	54	9	399
2017	3 539	1 888	10 206	2 999	2 708	0	49	2	240
2018	918	854	2 256	1 399	1 329	0	51	2	17
2019	240	329	563	640	621	1	8	1	9

Graf: CSVŠ • Zdroj: MŠMT • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Ale z mnoha studií přitom vyplývá, že ve skutečnosti důvod k opuštění/ukončení studia zpravidla není jediný/výhradní, ale jde o komplex důvodů, který vede k rozhodnutí opustit daný studijní program. Současně jsou variace těchto důvodů velmi individuální. Např. Heublein (2014) představuje komplexní model (viz schéma níže) vytvořený německou výzkumnou institucí Deutsches Zentrum für Hochschul – Und Wissenschaftsforschung (DZHW) pro rozhodování o opuštění či neopuštění studijního programu a charakterizuje ho jako dlouhodobé posuzování situace, nikoliv okamžité rozhodnutí. Konkrétně je model představený níže zaměřen na ty, kteří neopouštějí studium jednoho studijního programu proto, aby šli ihned studovat jiný, ale na ty, kteří končí se studiem v daném okamžiku „úplně“. Role vysokých škol (respektive studijních programů) je jedním z více faktorů, stejně podstatná může být systémová podpora studia ještě před samotným rozhodnutím ke studiu. Zde máme na mysli hlavně finanční podporu, ale také podporu k usnadnění rozhodování o studiu.

Jako inspiraci pro specifičtější formulaci důvodů neúspěšného studia během prvního ročníku uvádí např. britská studie (Yorke, Longden 2004) čtyři hlavní kategorie důvodů, proč studenti opouštějí studium konkrétních studijních programů. Jde o 1) chybné rozhodnutí o vstupu do daného studijního programu; 2) zkušenost studentů s programem a vysokou školou, kde se uskutečňuje; 3) (vlastní) selhání vůči požadavkům studijního programu a 4) vnější okolnosti.

DZHW 2014

Zodpovědnost: MŠMT případně i jednotlivé vysoké školy

4. POSKYTOVAT PŘEHLEDNÉ DATOVÉ INFORMACE TAKÉ STŘEDNÍM ŠKOLÁM O TOM, JAK JSOU NA TOM JEJICH ABSOLVENTI

Na webových stránkách MŠMT existuje aplikace (dostupná [zde](#)), díky níž mohou střední i vysoké školy sledovat přijímací řízení absolventů středních škol do roku 2016⁴ podle konkrétní střední školy a ve vztahu k přijetí na konkrétní vysoké škole. Podle našich výzkumů v rámci projektu SNOP však středním školám chybí informace o tom, jak jsou jejich absolventi úspěšní či neúspěšní ve studiu na vysoké škole, tj. zda a kolik jich studium úspěšně dokončí. Obecně tedy jde vyjádření potřebnosti těchto dat s cílem zvýšit přehlednost a informovanost končících studentů středních škol, kteří se rozhodují k dalšímu studiu. Paralelním přínosem takové informace je poskytnout středním školám možnost informovat své studenty, ale i uchazeče ze základních škol a zejména jejich rodiče o úspěšnosti absolventů dané střední školy ve vysokoškolském studiu. Zatím však není k dispozici podobný nástroj zaměřený na **sledování absolventů** vysokých škol podle jejich středoškolské afiliace, který by se vhodně doplňoval s informacemi o přijímacím řízení na vysoké školy.

Zodpovědnost: MŠMT, CSVŠ

⁴ Důvod, proč jsou data k dispozici jen do tohoto roku, nám není známý.

5. AKTIVNĚ PROPAGOVAT DATA SMĚREM K VEŘEJNOSTI

Protože komunikace na venek, a to zdaleka nejen prostřednictvím mainstreamových médií, ale dnes již také ve velké míře prostřednictvím sociálních sítí, se stává čím dál tím silnějším nástrojem, je vhodné ji aktivně používat i v případě tématu neúspěšnosti ve vysokoškolském studiu a případně i úspěšnosti přechodu ze střední na vysokou školu. Lze přitom dobře využít data, která doposud máme k dispozici, a zároveň tato data účelně (a hlavně správně a transparentně) interpretovat.

Je zřejmé, že vysoká míra neúspěšnosti během studia je tématem, které bez adekvátního vysvětlení podporuje dosavadní stále ještě silné stereotypy typu, že vysokoškoláků je moc a že by měli absolventi středních škol raději jít rovnou pracovat.

Zodpovědnost: MŠMT, CSVŠ, vysoké školy (zejména vůči uchazečům), případně střední školy (vůči žákům a hlavně jejich rodičům)

B. HODNOTOVÉ A MYŠLENKOVÉ INOVACE

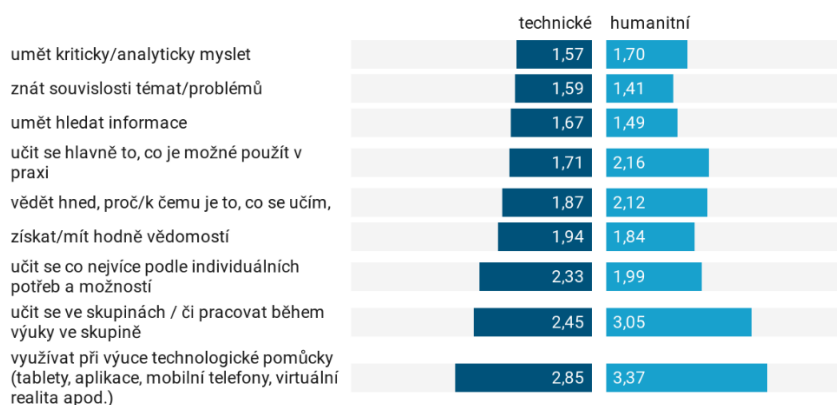
1. VĚTŠÍ ZOHLEDNĚNÍ A PRŮBĚŽNÉ SLEDOVÁNÍ VZDĚLÁVACÍCH PRIORIT GENERACE STUDENTŮ Z PŘI TVORBĚ A REALIZACI STUDIJNÍCH PROGRAMŮ

Nejen z výsledků našeho projektu vyplývá, že se nelze spoléhat jen to, že studenti mají priority spojené s oborem („studuji, protože se mi tento obor líbí, zajímá mě“), ale je nutné se zaměřit také na organizační a pedagogickou složku studia. To může být klima školy, ale také správné načasování jednotlivých složek „kurikula“ respektive studijního plánu.

Právě pedagogický přístup se jeví jako jeden z klíčových prvků úspěšného studia. Z našeho výzkumu vyplývá, že pro technicky zaměřené studenty je důležité zejména kritické myšlení, souvislosti mezi informacemi, hledání informací. Chtějí se učit hlavně to, co je použitelné v praxi, a také hned vědět, k čemu bude sloužit to, co se učí. Pro humanitně orientované studenty je praktičnost méně důležitá, větší důraz kladou na kvantitu informací a také na individuální přístup během studia (viz graf níže).

Co je pro studenty podstatné, když se učí

Průměry odpovědí, škála: 1- velmi důležité až 5- zcela nedůležité

Zdroj: CSVŠ • Vytvořeno nástrojem Datawrapper

Co to ale znamená? Jde o zástupce generace Z, jejichž vzdělávací preference jsou odlišné ve vztahu například i k předchozí generaci mileniálů. Výuka generace Z představuje velkou výzvu, protože studenti mají negativní postoje vůči přednáškám, textům a zkouškám, což jsou metody a prostředky, které doposud ve vysokoškolském vzdělávání jednoznačně převažují. Zároveň jde ale o generaci, která si asi nejvíce uvědomuje význam vysokoškolského vzdělání pro své (budoucí) pracovní uplatnění a považují ho za podstatnou pomoc pro budování kariéry. Generace Z na rozdíl od předchozí generace mileniálů preferuje individualizovaný či spíše personalizovaný přístup i způsob výuky, což (naštěstí) nevyklučuje skupinovou výuku jako takovou, ale klade to na její přípravu jiné nároky. Například studenti této generace chápou spolustudenty a pedagogy/instruktory jako dobré partnery pro spolupráci, ale zároveň jim vyhovuje možnost přemýšlet o koncepci, problému či projektu nejprve nezávisle a teprve poté ho sdílet s někým dalším. Výuka pro ně by zároveň měla být výrazně vizuální, protože učit se pro ně neznámá číst si o tom v knize nebo skriptech, ale zejména to vidět (ve formě obrázků nebo videí) a pak to, co vidí, „napodobovat.“

Z diskusí s akademickými pracovníky vyplynula i potřeba se zabývat „výchovnou rolí“ vysoké školy, poznat problémy nových studentů, reagovat na to, co student cítí a na co není připraven. V tomto

případě to vyžaduje i vzhledem k vysokému zatížení akademických pracovníků⁵ efektivní/efektivnější propojení na poradenská centra daných vysokých škol.

V tomto smyslu lze doporučit vzdělávání akademických pracovníků, a specificky těch, kteří vyučují první ročníky bakalářských studií, v oblasti vysokoškolské pedagogiky (např. Slavík 2012).

1. VZDĚLÁVACÍ A INFORMAČNÍ PODPORA VEDOUČÍ KE ZMĚNĚ POHLEDU NA STUDENTY AKADEMIKŮ A VYSOKÝCH ŠKOL/FAKULT

Jak ukazují naše výzkumy, a to především rozhovory s akademiky, jsou mezi nimi zakořeněny určité stereotypy o studentech a jejich motivacích ke studiu a důvodech, proč opouštějí daný studijní program. Jiným stereotypem je v některých případech spojování neúspěšnosti s „méně kvalitními uchazeči“, kteří se „nevejdou“ do náročnějších měřítek z minulosti.

Tyto postoje jsou dané perspektivou akademických pracovníků, ze které je na studenty nahlíženo, a to za situace, kdy je české vysoké školství už relativně dlouhou dobu univerzální a nikoliv elitní záležitost. Ale pohled studentů na obdobnou situaci může být jiný. Některé studie naznačují, že pro studenty neznámá přechod z programu do programu neúspěch či nespěšnost ve studiu (tj. selhání), ale chápou ho jako legitimní proces hledání a vybírání toho „správného“ programu, ke kterému potřebují získat studijní zkušenosti. Z dalších studií vyplývá, že studenti, kteří studium opustili takřkajíc definitivně, tuto skutečnosti vnímají jako vlastní selhání a nikoliv jako „selhání“ podpory vysoké školy.

Je potřeba s pedagogy diskutovat o tom, zda je v minulosti nastavené měřítko vůči studentům správné, zda je nutné/potřebné ho stále udržet a používat, anebo je v současné době na místě rozhodnout o změně.

V řadě evropských zemí je přitom přístup k masifikaci vysokoškolského vzdělávání odlišný než u nás. V našem prostředí je obvyklé masifikaci kritizovat a „dávat jí za vinu“ i problém s neúspěšností studentů. V jiných zemích je to opačně, snaží se o vyrovnání znalostí a o podporu těch, kteří nejsou na vysokou školu dostatečně připravení. Ve vysokoškolských systémech, do nichž je přístup zcela otevřený nebo je na vysokých školách většina z uchazečů přijata, vysoké školy rozvíjejí iniciativy pro podporu studentů, kteří nejsou dostatečně na studium připraveni. Například na Charles Sturt University v Austrálii se nabízí pomoc prostřednictvím kurzů koncipovaných speciálně pro přechod nových studentů na vysokou školu, který je zaměřen na všechny fakulty a zahrnuje orientaci, komunikaci a identifikaci „rizikových studentů“. V některých zemích volí vysoké školy pro snížení neúspěšnosti jiné strategie, například v Norsku na Univerzitě vědy a technologií v Trondheimu a na Hedmark University College se zaměřují na povinné vzdělávání akademických pracovníků ve vysokoškolské pedagogice (CHEPS, NIFU 2015).

⁵ Máme na mysli hlavně zatížení vedle vzdělávací činnosti, např. tlak na vědeckou respektive publikační činnost, administrativní zatížení.

2. NASTAVENÍ STUDIJNÍHO PLÁNU, KTERÉ PODPORUJE NEBO ALESPŮŇ NEJDE PROTI VSTUPNÍ MOTIVACI STUDENTŮ A RESPEKTUJE JEJICH DIVERZITU NA POČÁTKU STUDIA NA VYSOKÉ ŠKOLE

Studentská populace je stále rozmanitější, což vede k novým/různým potřebám studentů. Noví studenti, kteří přicházejí do prvního ročníku, mají ke studiu velmi různé motivace, různá očekávání i schopnosti, přicházejí z různých škol, často s velmi rozdílnými vědomostmi. Nemají stejné ambice a představy tom, co by chtěli studiem získat, a zcela jistě je mezi nimi vysoké procento těch, kteří jsou sice prakticky zaměřeni, ale zároveň i dostatečně schopní, aby zvládli dobře volený obsah studia v prvním semestru, případně v jednom či dvou semestrech dalších.

Přestože jsme v předchozím bodě našich doporučení hovořili o přetrvávajících stereotypech vůči studentů mezi pedagogy, existují i jiné přístupy. Návrhy některých akademických pracovníků zněly takto: Vyvarujme se říkat, že na předcházejícím stupni děti vyučující nepřipravili dobře. Snižujme raději požadavky na začátku vysokoškolského studia, důležité je vyrovnat úroveň znalostí, aspoň tři měsíce je potřeba tolerovat problémy a dát do pořádku znalosti studentů tak, aby měly alespoň do určité míry stejný základ.

Tento obecný návrh přitom souvisí i s bodem 1 této části doporučení, tj. lépe reagovat na vzdělávací potřeby studentů nejen obsahově, ale také z hlediska formy předávání znalostí a kompetencí, a mnohem více podporovat vzdělávání vysokoškolských pedagogů.

3. OBSAH STUDIA V PRVNÍCH ROČNÍCÍCH VYSOKÉ ŠKOLY

Již známým problémem je příliš velký rozsah/objem teoretických předmětů v 1. semestru, případně v celém 1. ročníku, a to bez viditelné nebo dostatečné návaznosti na praktické uplatnění získaných vědomostí. V tomto období je převážná část povinného počtu kreditů založena na teoretických předmětech. Akademičtí pracovníci v našem výzkumu se do velké míry shodli na tom, že výuka je teoretickými předměty přetížena, a že výrazná část studentů po několika přednáškách přestává látce rozumět a nezvládne pak příslušné zkoušky, případně ještě před zkouškami z fakulty odchází. To lze řešit buď větší podporou pro zvládání takové studijní zátěže nebo novým rozložením této zátěže. První způsob je náročný na personální zdroje, druhý vede k těžkému rozhodování o tom, co „vypustit“, přesunout do druhého stupně studia a nahradit profesně zaměřeným předmětem.

Spíše nedobrým příkladem je situace z našeho výzkumu, kdy se do studijního programu hlásí „nadšenci“ pro daný obor, ale protože se v prvním ročníku s oborem prakticky nesetkají, jejich nadšení rychle mizí, jejich očekávání jsou zklamána a výsledkem je často odchod ze studia (nesplní studijní požadavky nebo odejdou, aniž by se o jejich splnění pokusili). Ze studijních plánů této fakulty pro další semestry je vidět, že podíl praktických předmětů zaměřených na dopravu se postupně zvyšuje a přibývá také počet povinně volitelných a volitelných předmětů, ale pro některé studenty je to už příliš pozdě.

Například i dánští studenti vnímají požadavky na studium v prvním roce jako vysoké, a přechod mezi sekundárním a terciárním stupněm jako velmi „příkrý“. Domnívají se, že by měli v tomto období získat větší podporu, což může zahrnovat např. doplňkové/doučovací kurzy před začátkem prvního semestru, více výukových tutoriálů, lepší organizaci studijního programu s ohledem na vzájemnou vnitřní provázanost kurzů (Troelsen, Laursen, 2014).

Jak konkrétně pomoci studentům orientovat se v záplavě teoretického studia? Možností je ukazovat studentům použití teoretických předmětů a na příkladech předvádět jejich propojení s praxí, systematicky vysvětlovat, k čemu je každá konkrétní teorie potřebná. Větším a náročnějším zásahem by potom bylo např. přesunutí části teoretického studia do navazujícího magisterského stupně. To částečně souvisí s příkladem dobré praxe zaměřené na prakticky/profesionálně orientovaný delší bakalářský studijní program na FS ČVUT (viz oddíl C).

Konečně je možné využít zkušeností z období „koronaviru“ a informovat studenty o možnosti využívat on-line dostupné přednášky, cvičení apod. Ostatně využití dostupných on-line vzdělávacích materiálů uváděl také již zmiňovaný projekt HEDOCE. Jako příklad dobré praxe uvedl české (!) a norské vysoké školy, které pro limitování neúspěšnosti studia nabízejí online vzdělávací zdroje a podporují tak studenty v možnosti opakování toho, čemu nerozuměli. Díky tomu mohou materiály studovat tak často, jak potřebují (CHEPS, NIFU 2015: 80). Epidemie koronaviru přispěla k velmi rychlému a plošnému rozšíření on-line výuky a představuje tak potenciálně pozitivní dopad této jinak velmi negativní skutečnosti.

1. METODA ZALOŽENÁ NA DVOUCESTNÉM STUDIU V BAKALÁŘSKÉM STUDIJNÍM PROGRAMU

Student si před vstupem do studia (tj. před zápisem) může vybrat, zda chce studovat v tříletém bakalářském studijním programu nebo v praktičtěji orientovaném čtyřletém studijním programu. První varianta (původní z doby, kdy se na ČVUT zavedlo strukturované studium) je vhodná pro ty studenty, kteří mají ve výběru fakulty jasno a chtějí pokračovat ve studiu v navazujícím magisterském studijním programu. Jsou v průběhu uvedených tří let dobře připraveni a nemusejí dělat pro vstup do navazujícího magisterského studia přijímací zkoušky. Čtyřletý bakalářský studijní program je více orientován na praxi. Vhodný je proto pro praktičtěji orientované studenty, kterým navíc pro absolvování studia poskytuje delší dobu a otvírá tak lepší perspektivu pro jeho úspěšné dokončení. Absolventi tohoto bakalářského studijního programu mohou rovněž v navazujícím studijním programu pokračovat, ale musí úspěšně vykonat přijímací zkoušku. Výroční zpráva ČVUT za rok 2019 uvádí, že výsledkem této nabídky bylo meziroční snížení neúspěšnosti v prvním ročníku o 15 %!

2. METODA UŽITÍ UMĚLÉ INTELIGENCE /PREDIKCE NEÚSPĚCHU

Problémy spojené s přechodem ze střední školy na vysokou školu pomáhají vyřešit na míru vytvářené modely chování úspěšného a neúspěšného studenta. Metoda předpovídá studijní rizika pro jednotlivé studenty a informuje ty z nich, kteří jsou ohrožení neúspěchem. Nabízí těmto studentům pomoc a poradenství, a to ještě v době, kdy je možné ohrožení zvládnout. Výroční zpráva ČVUT za rok 2019 uvádí, že neúspěšnost studia po prvním semestru se snižuje až o 49 %.

K uvedené metodě rozvíjené na české vysoké škole je možné doplnit příklad z Norska. Univerzita vědy a technologií v Trondheimu používá administrativní systém, který umožňuje sledování jednotlivého studenta, ale rovněž získává data pro sledování studijního výkonu obecně. Administrativní monitorování studentů je spojeno s nabídkou pomoci těm studentům, kteří nedosahují dostatečný pokrok a mají se studium problémy. **Studijní poradce jim pomáhá porozumět jejich vlastní situaci a na základě zjištěných problémů jim pomůže najít na univerzitě příslušné odborníky, kteří se jim mohou věnovat.** Někteří studenti nabízenou pomoc nepřijmou, ale přiměřený podíl ze studentů s problémy tuto pomoc využívá. Studie konstatuje, že díky tomuto systému dostalo pomoc mnoho studentů, mezi kterými byli především ti, kteří narazili na problémy v prvních fázích studia. (CHEPS, NIFU 2015: 77)

3. OSOBNÍ TUTORSTVÍ PRO STUDENTY RESPEKTIVE BUDDY SYSTÉM

Pomocníkem a „učitelem“ jsou starší studenti. Metodu připravuje rovněž FS ČVUT. Její úspěch by mohl být podpořen představou, že starší student relativně jednoduše a dobře pochopí problémy, protože se sám s nimi musel vyrovnat a pravděpodobně bude též schopen dobře vysvětlit obtížné, a někdy nesnadno pochopitelné učební texty, nebo organizaci studia na konkrétní fakultě/vysoké škole.

Druhou možností je tutorství ze strany pedagogických pracovníků. Student má možnost si vybrat z nabízených osobností, která ho bude provázet studiem nebo alespoň jeho prvním ročníkem.

V obou případech je ale důležité zajistit také motivaci těch, kteří představují oporu pro začínajícího studenta.

4. SOCIÁLNÍ INTEGRACE

Vztah student - studijní program - vysoká škola a její klima je vždy individuální, každý student má v tomto ohledu jiná očekávání. Proto je důležité, aby přicházející studenti předem věděli o tom, jak konkrétně vypadá prostředí daného studijního programu⁶, co je od studentů očekáváno ve vztahu k akademickým pracovníkům, studijnímu oddělení, k účasti na různých školních aktivitách. Podstatný je i život studentů, zejména těch, kteří odcházejí od rodin a úspěch ve studiu se přesouvá na jejich vlastní odpovědnost. Na podporu této integrace je možné realizovat řadu aktivit a také je vhodně kombinovat:

- informační přednášky, případně celý předmět, který postupně studentům představí co nejvíce z toho, co se od nich na vysoké škole očekává a co oni sami mohou očekávat od studia. Kromě těchto offline prostředků, které jsou už celkem běžnou součástí studia, je možné použít také online nástroje, které mohou podpořit integraci do prostředí studijního programu či vysoké školy. Např. Univerzita v Lancasteru pro své studenty vytvořila mobilní aplikaci [iLancaster](#), která je provází od samého počátku studia.
- Inspirovat se a následovat dobré příklady vysokých škol a fakult, které pořádají různé prázdninové kurzy nebo letní školy, zejména takové, jejichž organizátory jsou především starší studenti, účastní se jich ale i učitelé. Konkrétní příklad dobré praxe z Fakulty dopravní ČVUT: Fakulta (konkrétně její pobočka v Děčíně) organizovala „týdenní letní školu“ pro absolventy středních škol, která byla pro ně patrně velmi atraktivní, protože kromě studia byla zaměřená i na sport a společenské aktivity. Dalším příkladem dobré praxe může být také tzv. seznamovák UZEL, který před začátkem akademického roku pořádají studenti FD a členové klubu eFDrive (<https://efd.su.cvut.cz/#eFDrive>). Budoucí studenty seznamovákem provázejí současní studenti, případně někteří akademičtí pracovníci. Noví studenti se mají dozvědět, jak to na fakultě chodí, o předmětech, které je čekají, zkušenější studenti je informují o požadavcích na studium, o možnostech, jak všechno zvládnout, ale také obecně o prostředí, ve kterém budou v následujících letech žít.
- Souvisejícím doporučením je získávat zpětnou vazbu od studentů, kteří se uvedených aktivit zúčastnili, využívat je pro další inovace a co nejvíce rozšiřovat povědomí o tomto druhu podpory.

5. PROJEKTOVÁ VÝUKA

Tzv. projektovou výuku používá např. FD ČVUT. Na své webové stránce uvádí, že jde o specifickou formu projektově zaměřené výuky, která je v ČR unikátní.

⁶ Tady můžeme doložit, že infrastruktura vysokých škol (a zejména knihovny, případně studovny, IT centra) je reflektována pozitivně, mnohem pozitivněji než např. podpůrné služby (mentoring, akademické psaní, překlenovací kurzy, apod.). Přitom studenti prvních ročníků jsou spokojenější než studenti vyšších ročníků! (EUROSTUDENT VII)

Na rozdíl od „typické“ situace, kterou známe z mnoha vysokých škol a jejich fakult, která znamená, že hlavními formami výuky jsou přednášky, cvičení a praktická výuka, která je organizována v laboratořích nebo dílnách příslušné fakulty, případně v prostorách a provozech spolupracujících podniků a firem, na FD už se od roku 1993 využívá tzv. projektová výuka. Ve stručnosti ji lze popsat tak, že studenti si z nabídky, kterou jim fakulta poskytuje, vyberou určité téma a na základě výběrového řízení jsou zařazeni do konkrétního projektu. V projektech pracují malé skupiny na řešení reálných úkolů, většinou v součinnosti se spolupracujícími podniky, někdy tato výuka využívá také fakultních laboratoří a do značné míry nahrazuje studentské praxe. Ve vyšších ročnících jde i o grantové projekty, tedy projekty podpořené finančně. Práce studentů v projektech většinou vyústí do závěrečné práce. K projektové výuce se studenti plně dostanou až od 4. semestru bakalářského studia a pokračuje v magisterském studiu.

I když se studenti prvního ročníku, z pohledu neúspěšnosti nejvíce ohrožení, této velmi zajímavé a přitažlivé formy studia ještě nemohou zúčastnit, snaží se jim fakulta zajímavým způsobem projektovou výuku prezentovat a informovat je v předstihu. Pořádá proto každoročně pro studenty i akademické pracovníky konferenci „Prezentace **projektů**“ (v roce 2019 šlo již o **XVII. ročník této konference**), na které řešitelé projektů včetně studentů představují svoji práci a její výsledky. Konference je primárně určena pro studenty 2. ročníku bakalářského studijního programu, účastnit se mohou i studenti mladší.

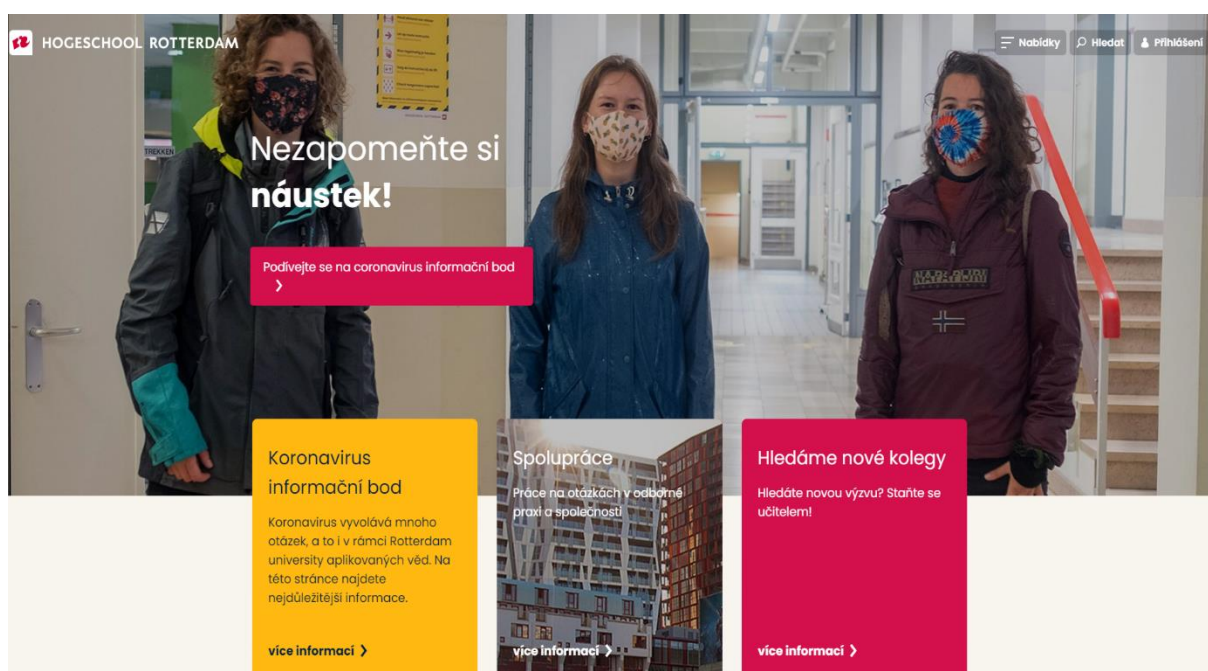
Projektová výuka podstatně přispívá ke dvěma velmi důležitým součástem vysokoškolského vzdělávání: k sociální integraci studentů i přizpůsobování se obsahu studia. Studenti postupně poznávají prostředí příslušné skupiny, která na projektu pracuje, učí se zvládat dělu práce a současně poznat odpovědnost každého jednotlivce za svěřenou práci, poznávají vzájemné vztahy mezi sebou i vztahy ke svým učitelům a později i k externím pracovníkům. Musí se vyrovnat se společným vztahem ke studijnímu oddělení i s dalšími administrativními úkoly a podmínkami. Podstatný je i život a volný čas studentů, který se musí často, a ne vždy jednoduše, podřídit potřebám projektu, jeho harmonogramu a termínům pro získání plánovaných výsledků. Ve smyslu sociální integrace projektová forma výuky velmi dobře nahrazuje dřívější studentské kroužky (studijní skupiny), které sociální integraci studentů zásadním a většinou pozitivním způsobem ovlivňovaly, zatímco rozvrhy hodin byly někdy velmi málo flexibilní a pak působily spíše negativně.

Projektová výuka jednoznačně odstraňuje jeden z největších problémů, na kterém se shodovali studenti i akademičtí pracovníci, a to na příliš velkém množství teoretické výuky soustředěné na začátku studia, bez jasnějšího propojení na praktické použití. V projektové výuce se student naopak sám musí snažit vyhledat teoretické metody, které mu dovolí řešit problémy v daném projektu a nedostává se do situace, kde se relativně dlouhodobě učí teorii, kterou není schopen přiřadit k praktickému problému, učení ho přestává bavit a důsledkem může být odchod ze studia.

Doporučením je proto zamyslet se nad tím, jak projektové vzdělávání posunout na úkor některých teoretických předmětů již do prvního ročníku a motivovat studenty k úspěšnému překonání první bariéry, kterou přechod ze střední školy nepochybně vytváří.

1. INFORMAČNÍ INSPIRACE ZE ZAHRANIČÍ = WEB ZAMĚŘENÝ NA UCHAZEČE A STUDENTY I JEJICH RODIČE!

Webové prezentace jednotlivých českých vysokých škol se vyvíjejí poměrně bouřlivě a určitě směrem k lepšímu. Proč se ale nepodívat někam jinam? Zde předkládaná inspirace pochází z Holandska, konkrétně z univerzity aplikovaných věd Hogeschool Rotterdam. První obrázek je hlavní stránkou instituce (<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/>), hned na ní lze najít „proklik“ na část webu, která je zaměřená přímo na uchazeče a také (!) na jejich rodiče (<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/voorlichting/hulp-bij-studiekeuze/>).⁷

Druhý obrázek představuje hlavní stranu, která je určena pro zájemce o studium. Třetí obrázek představuje právě webovou stránku určenou rodičům rozhodujících se studentů středních škol <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/voorlichting/voor-ouders/>.

Stránka přitom umožňuje chatování, upozorňuje na vlogy (tj. video blogy), rodičům poskytuje rady, co dělat nebo nedělat, když se jejich potomek rozhoduje o studiu (čtvrtý obrázek).

⁷ Překlad do češtiny (google) je sice neumělý, ale srozumitelný.

Nabídky **Informace** **Vaše volba studia** Hledat Přihlášení

Vaše volba studia

Víš, co chceš?

Informujte mě
Zanechte své údaje >

Studijní otázka?
Zahájení chatu >

Informace pro rodiče
Pomozte svému dítěti s výběrem studia
Víc se uč >

Učitel nebo inženýr, zdravotní sestra nebo programátor. Svět je nadšený pro váš talent. Chystáte se do budoucna ve zdravotnictví, vzdělávání nebo ve světě IT a technologii? Nebo spíše pro směr ekonomie nebo umění? Myslíme si, že je důležité, abyste se rozhodli, že vám to vyhovuje. Vaše zájmy a nápady jsou ústřední, protože je to vaše budoucnost.

Výběr studie

Proč k nám můžete přijít?

Dny otevřených dveří online - 16 až 21 listopad

14. / 16. / 21. listopad

Pro rodiče

Informace a aktivity pro rodiče a pedagogy vysokoškolských voličů

Slovníček
Termíny a zkratky. Co tím myslí?
Podívejte se na seznam >

Připravte se na den otevřených dveří?
Podívejte se na otázky, které můžete položit během dne otevřených dveří, a použijte dopis s letáky k přípravě
Více >

Naše lokality
Podívejte se na vlogy našich studentů a ochutnejte atmosféru v našich budovách
Do míst >

Půjde váš syn nebo dcera brzy na vysokou? Chcete pomoci svému dítěti jako pedagog a sledovat jeho / její proces výběru studia? Nebo chcete získat vhled do světa vyššího odborného vzdělávání?

Uvedli jsme podrobnosti a outy procesu výběru studie a vaši roli v něm pro vás. Chcete raději osobní kontakt? Speciálně pro rodiče a pedagogy studijních voličů organizujeme v každém akademickém roce různé aktivity. Všechny informace o tom lze nalézt dále na této stránce.

V jakém stádiu je váš syn nebo dcera?

Vyberte si fázi a podívejte se na svou roli v procesu výběru studie

Moje dítě nemá ponětí, co chce studovat.

Moje dítě již má na mysli směr a/nebo několik kurzů

Moje dítě je (téměř) jisté, co on / ona chce

[Nabídky](#)
[Informace](#)
[Pro rodiče](#)
Hledat Přihlášení

[Tpuat](#)
[Fáze studijního procesu](#)
[Nedělavé aktivity](#)
[Zařte stáří a praktické informace](#)
[Co dělat a co nedělat pro rodiče](#)

Článek se Váš syn / Vaše dcera orientovat na studium? [Přistupit k vyhledávání studia](#)

Zkušenosti s rodičem a praktické informace

Přečtěte si rozhovor s rodičem a podívejte se na tipy

"To je to, co všichni rodiče by měli dělat."

Otázky, které můžete položit během dne otevřených dveří

Slovníček

Co dělat

Tipy pro studenty

- ✓ Přemýšlejte spolu
- ✓ Podpořte volbu dítěte
- ✓ Zapojte se, ale nebuďte na vrcholu
- ✓ Povzbuzuj vás, abyste se podívali za to, co je již známo
- ✓ Přijít na otevřené dny společně
- ✓ Ptejte se sami během dnů otevřených dveří
- ✓ Více relativní k odstranění tlaku
- ✓ Nechte své dítě následovat své srdce

Nedělat

Tipy pro studenty

- ✗ Nemluvejte o svých vlastních nápadech
- ✗ Neočekávejte, že vaše dítě udělá totéž, co vy
- ✗ Neptej se každou noc, jestli už to ví.
- ✗ Nerličit, ale trenér
- ✗ Nebojte se o volbu
- ✗ Nepoužívejte (jen) ji na pracovní příležitosti / finanční zabezpečení

Sdílet tuto stránku [ln](#) [t](#) [f](#) [e](#) [s](#)

2. OFFLINE PREZENTACE STUDIA PŘÍMO NA STŘEDNÍ ŠKOLE OD BUDDYHO (VĚKOVĚ BLÍZKÝ) NEBO ONLINE VARIANTA CHATU SE STUDENTY

Jde o obdobu buddyho – studenta pomocníka mladším a méně zkušeným studentům, využívaného na vysokých školách (viz část C, bod 3). Jeho možná úloha byla vyzdvižována představiteli středních škol, kteří ze svých zkušeností považují věkovou blízkost jejich studentům za podstatnou okolnost pozitivního přijetí informací, které se týkají studia na vysoké škole. Samotné vysoké školy se doposud soustředí především na prezentaci oboru/ů studia, ale nevěnují tolik pozornosti klimatu vysoké školy a její organizaci.

Navrhovanou možností je tedy vysílat na střední školy nejen akademiky, ale také studenty nižších ročníků, kteří budou schopni se svými skoro vrstevníky adekvátně a napřímo komunikovat nejen o oboru samotném, ale také o tom, jak to na vysoké škole chodí, čemu se vyhnout apod.

Druhou možností je ale i online chat se studenty (případně akademickými pracovníky) dané vysoké školy/studijního programu. Příkladem může být opět Univerzita v Lancasteru, která takovou službu poskytuje uchazečům o studium a nabízí poměrně široké možnosti výběru studentů i zaměstnanců.

3. POKUD MOŽNO ÚPLNÁ NABÍDKA ONLINE STUDIJNÍCH MATERIÁLŮ

Zní to trochu jako upozornění na to, co už je dávno samozřejmostí. Ale ještě během řešení našeho projektu to zdaleka neplatilo. Jednou z kritických výtek, které zmiňovali studenti v naší dotazníkové sondě, byl právě nedostatek výtisků používaných skript, respektive neexistence jejich online formy. Řešení projektu HEDOCE probíhalo před rokem 2015. V té době nikdo netušil, že může přijít pandemie, která ve všech zemích světa bude nutit vzdělavatele k využívání online výuky a samozřejmě online dostupných studijních materiálů. Studie vzniklá z tohoto projektu představuje ČR a Norsko jako příklady zemí, kde vysoké školy (některé) nabízejí online zdroje, které mohou velmi dobře přispívat ke snižování překážek v učení (viz též část B 4). Uvádí, že tyto studijní zdroje motivují studenty k opakování toho, co v rámci běžné výuky získali, mohou znovu (libovolně často) navštívit přednášku, doplnit si a zkontrolovat si svoje znalosti (CHEPS, NIFU 2015: 80).

Bude jistě zajímavé zjistit, zda a jak online výuka pomohla alespoň trochu snížit neúspěšnost ve studiu na některých fakultách, ale v každém případě tento příklad dobré praxe dále rozvíjet na základě zkušeností, které v této době vysoké školy získávají.

E. DIVOKÉ KARTY ÚSPĚŠNÉHO PŘECHODU NA VYSOKOU ŠKOLU

1. Jak získat informace o studentech, kteří se na vysokou školu dostanou, ale buď se na ní nikdy neobjeví, nebo objeví, ale nejsou ochotní poskytnout zpětnou vazbu o svém studiu, nebo je žádný výzkum nezahrne, respektive nemůže zahrnout mezi respondenty?
2. Jaká je samotná strategie výběru studia studentů na střední škole? Tato otázka vzbuzuje další, například kolik si studenti podávají přihlášek a proč volí tuto strategii? Není současný liberální přístup příliš liberální?
3. Jaká je vlastně motivace fakult/vysokých škol k řešení studijní (ne)úspěšnosti. Např. jak se fakt vícenásobných přihlášek i přijetí odráží na finanční situaci fakulty/vysoké školy? Může jít o velmi odlišné institucionální strategie! A jak velký dopad může mít na efektivnost financování vysokých škol?

Heublein, U. (2014). Student Drop-out from German Higher Education Institutions. *European Journal of Education*, 49(4), 497-513.

CHEPS, NIFU. (2015) *Dropout nad completion in higher eudcation in europe* (HEDOCE). Main report. European union. Dostupné z: https://supporthere.org/sites/default/files/dropout-completion-he_en.pdf

MŠMT (2021). *Strategický záměr ministerstva pro oblast VŠ na období od roku 2021*. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/DH/SZ/SZ2021_.pdf

Slavík, M. (2012). *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: GRADA.

Troelsen, R., & Laursen, P. F. (2014). Is Drop-out from University Dependent on National Culture and Policy? The Case of Denmark. *European Journal of Education*, 49(4), 484-496.

Vlk, A., Drbohlav, J., Fliegl, T., Hulík, V., Stiburek, Š., & Švec, V. (2017). *Studijní neúspěšnost na vysokých školách: teoretická východiska, empirické poznatky a doporučení*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Yorke, M., & Longden, B. (2004). *Retention and student success in higher education*. McGraw-Hill Education (UK).